Fiódor Dostoievski

MANYAGA

Traducció i epíleg
de Miquel Cabal Guarro

Angle Editorial

MANYAGA

EL FAR
47

Títol original: *Кротκая*
Dostoievski, Fiódor M. *Manyaga*. A *Obra completa en trenta volums*,
a cura de Víktor V. Vinogràdov. Text i notes a càrrec de Ievguénia I. Kikó
i Gueorgui M. Fridlénder. Leningrad: Naüka, 1982. Volum XXIV, p. 5-35.

© 2021 Miquel Cabal Guarro,
per la traducció del rus i l'epíleg

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B
08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Primera edició: novembre de 2021
ISBN: 978-84-18197-93-2
DL B 17777-2021
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma
ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació
o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Fiódor Dostoievski

MANYAGA

Relat fantàstic

Traducció de Miquel Cabal Guarro

Angle Editorial

Taula

MANYAGA un relat fantàstic 9

De l'autor 11

PRIMERA PART

I. Qui era jo i qui era ella 15
II. Proposta de matrimoni 25
III. El més noble dels homes, però no m'ho crec ni jo 32
IV. Plans i més plans 37
V. La manyaga es revolta 43
VI. Un record esgarrifós 53

SEGONA PART

I. El somni de l'orgull 59
II. El vel va caure de cop 68
III. Massa que ho entenc 76
IV. Només he fet cinc minuts tard 84

epíleg

Un relat fantàstic?, per Miquel Cabal Guarro 91

MANYAGA

RELAT FANTÀSTIC

De l'autor

Demano disculpes als meus lectors perquè aquesta vegada, en lloc del *Diari* en la seva forma habitual, ofereixo només una història.[1] Però és que he estat certament ocupat amb aquesta història una bona part del mes. En qualsevol cas, demano la indulgència dels lectors.

I ara, del relat en si. Li he posat l'encapçalament de «fantàstic», per bé que el considero realista en grau màxim. Però és que certament hi ha alguna cosa de fantàstic, i és just en la forma del relat, i trobo que cal esclarir-ho de bon principi.

El fet és que això no és un relat ni són uns apunts, tampoc. Imagineu-vos un marit que té la dona ajaguda damunt la taula, és una suïcida que unes hores abans s'ha tirat per la finestra. Està tor-

1. Dostoievski va publicar aquest relat al número de novembre de 1876 del *Diari d'un escriptor*, el seu periòdic personal. *(Totes les notes són del traductor si no s'hi indica el contrari.)*

bat i encara no ha aconseguit centrar les idees. Es passeja per les habitacions i malda per entendre el que ha passat, per «centrar les idees en el que toca». A més a més, és un hipocondríac empedreït, dels que parlen sols. Ara mateix parla sol, explica el que ha passat, s'ho *aclareix*. Malgrat la coherència aparent del discurs, es contradiu unes quantes vegades, en la lògica i també en els sentiments. Es justifica i l'acusa a ella, i s'embranca en explicacions accessòries: s'hi troba la grolleria del pensament i del cor, aquí, i alhora un sentiment profund. De mica en mica, *aclareix* realment el que ha passat i centra «les idees en el que toca». El seguit de records que ha evocat, a la fi, el condueix inexorablement a la *veritat*; la veritat li eleva inexorablement l'esperit i el cor. Al final canvia fins i tot el to del relat en comparació amb l'inici desordenat que té. La certesa s'obre al dissortat d'una manera força clara i perfilada, si més no per a ell.

Vet aquí el tema. El desenvolupament del relat s'allarga unes quantes hores, és clar, a batzegades i amb interrupcions, i té una forma embullada: ara parla sol, ara sembla que es dirigeixi a un oient invisible, una mena de jutge. Però és que en la realitat sempre és així. Si un estenògraf l'hagués pogut escoltar i ho hagués pogut anar apuntant tot, n'hauria

sortit una cosa una mica més aspra, més inacabada que la que presento jo, però em fa l'efecte que l'ordre psicològic hauria quedat igual. La hipòtesi d'un estenògraf que ho hagués apuntat tot (i després del qual jo n'hagués enllestit els apunts) és justament el que anomeno fantàstic en aquest relat. En les arts, però, més d'una vegada s'hi han permès coses en part semblants: Victor Hugo, per exemple, en la seva obra mestra *L'últim dia d'un condemnat*, hi fa servir gairebé el mateix mètode i, si bé no hi fa sortir un estenògraf, sí que es permet un fet molt més inversemblant en suposar que el condemnat pot escriure uns apunts (i que té temps de fer-ho), no ja l'últim dia de vida, sinó fins i tot l'última hora i literalment l'últim minut. Però és que, si no s'hagués permès aquesta fantasia, no existiria l'obra, la més realista i veraç de totes les que ha escrit.

PRIMERA PART

I
Qui era jo i qui era ella

… Mentre ella sigui aquí, encara bo: me li acosto i me la miro a cada instant. Però demà se l'enduran, i com m'ho faré quan em quedi sol? Ara és a la sala, damunt la taula, n'han ajuntat dues de les de jugar a cartes, però demà hi haurà un taüt, blanc, de seda blanca de Nàpols, però, de fet, no és això… No paro d'anar amunt i avall i vull aclarir el que ha passat. Ara ja fa sis hores que m'ho vull aclarir i no hi ha manera de centrar les idees en el que toca. El cas és que no paro d'anar amunt i avall, amunt i avall… Vet aquí com ha anat. Em limitaré a explicar-ho per ordre. (Ordre!) Senyors, no soc pas un literat, això ja ho veieu, però tant se val, ho explicaré tal com ho entenc. El meu horror és justament aquest, que ho entenc tot!

Si ho voleu saber, és a dir, si comencem pel començament, el cas és que ella venia a casa només a empenyorar objectes per pagar un anunci a *La Veu* que deia que, d'això, que era una institutriu, disposada a viatjar, a fer classes particulars, etc., etc. Això era al principi i, és clar, jo no la distingia de les altres: venia com totes, i etcètera. Però després vaig començar a distingir-la. Era tota primeta, molt rossa, més aviat alta; amb mi sempre era força maldestra, com si s'atabalés (suposo que era així amb tots els estranys i que, per descomptat, tant li feia jo com un altre, no vull dir com a prestador, sinó com a persona). Tan bon punt rebia els diners, feia mitja volta i se n'anava. I tot sense dir res. N'hi ha d'altres que discuteixen, que demanen, que regategen perquè els en doni més. Aquesta no, el que li donava… Em fa l'efecte que ho barrejo tot… Sí, el primer que em va sorprendre van ser els seus objectes: unes arracadetes de plata xapada d'or, una porquerieta de medalla, tot de coses que no valien gaire res. Ella ja sabia que valien molt poc, però a la cara li veia que per a ella eren autèntics tresors i, certament, era tot el que li quedava del pare i la mare, això ho vaig saber més endavant. Només una vegada em vaig permetre riure dels seus objectes. Val a dir que no m'ho permeto mai, això, que amb

la clientela mantinc un to de *gentleman*: de poques paraules, cortès i sever. «Sever, sever i sever.» Però és que tot d'un plegat va aparèixer amb les restes (literalment) d'una samarra vella de pell de llebre, i no em vaig poder contenir i li vaig deixar anar una mena d'acudit. Que vermella que es va tornar, Déu meu! Tenia uns ulls blaus, grossos i pensarosos, però com es van arribar a encendre! Ara, no va amollar ni una paraula, va agafar les seves «restes» i se'n va anar. Aquí va ser quan vaig fixar-me en ella d'una manera *especial* i vaig pensar d'ella també alguna cosa així, és a dir, alguna cosa de caràcter especial, això mateix. Sí; també recordo una altra impressió, és a dir, si ho voleu, la impressió més important, la síntesi de tot: que era terriblement jove, això mateix, tan jove que semblava que tingués catorze anys. Però el cas és que aleshores li faltaven tres mesos per fer-ne setze, ja. Ara que, de fet, no és això el que volia dir, la síntesi no era pas això. L'endemà va tornar a venir. Més endavant vaig saber que havia anat a veure en Dobronràvov i en Mózer amb la mateixa samarra, però aquests no accepten res que no sigui or i no en van voler ni parlar. Jo en canvi una vegada li havia acceptat un camafeu (una porquerieta, ves) i després, rumiant-hi, havia quedat ben parat: a banda d'or i plata, jo no accepto res

més, tampoc, però a ella li vaig agafar el camafeu. Llavors va ser el segon cop que vaig pensar en ella, d'això me'n recordo.

Aquesta vegada, és a dir, venint de can Mózer, em va portar un broquet d'ambre per a cigars, una coseta que estava força bé, de col·leccionista, però que per a nosaltres tampoc no valia res, perquè només acceptem or. Com que venia després de la *revolta* del dia abans, la vaig rebre amb severitat. Per a mi ser sever vol dir ser eixut. Malgrat tot, en donar-li els dos rubles, no em vaig poder contenir i li vaig dir, mig irritat: «Això només ho faig *per vostè*, perquè una cosa així en Mózer no l'hi acceptaria». Vaig recalcar sobretot les paraules «per vostè», i ho vaig fer *en un cert sentit*. Amb maldat. En sentir el «per vostè» es va tornar a enrojolar, però va callar, no va deixar anar els diners, els va acceptar, això ho fa la pobresa! Però com es va arribar a enrojolar! Vaig veure que l'havia ferida. Quan va ser fora, tot d'una em vaig demanar: de debò que aquesta victòria sobre ella val dos rubles? Ha, ha, ha! Recordo que em vaig fer dues vegades precisament aquesta pregunta: «Els val? Els val?». I, rient, me la vaig respondre en sentit afirmatiu. Llavors em vaig posar d'allò més content. Però no era pas cap mal sentiment: ho feia amb un propòsit, amb una intenció;

la volia posar a prova, perquè tot d'un plegat em començaven a rondar uns quants pensaments sobre ella. Aquesta va ser la tercera vegada que vaig pensar en ella d'una manera *especial*.

… Bé, doncs va ser llavors que va començar tot. Per descomptat, de seguida vaig fer per esbrinar totes les seves circumstàncies d'una manera indirecta, i esperava que vingués amb una impaciència especial. Perquè pressentia que vindria aviat. Quan va venir, vaig encetar una conversa amable, amb una cortesia inusual. És que no vaig rebre pas una mala educació, jo, i tinc bones maneres. Hum. I aquí vaig adonar-me que era bonhomiosa i manyaga. Les que són bonhomioses i manyagues no es resisteixen gaire i, si bé s'obren més aviat poc, són del tot incapaces d'eludir una conversa: responen amb concisió, però responen, i, com més va, més responen; l'únic que cal és que no afluixis, si en vols treure alguna cosa. Per descomptat, aquell dia no em va explicar res. Va ser més endavant que vaig saber allò de *La Veu* i tot plegat. Llavors ella ja es gastava els últims recursos en els anuncis; al principi, és clar, deia amb arrogància: «Institutriu, disposada a viatjar, envieu les condicions per correu»; però després: «Disposada a tot, a fer classes, companyia, les feines de casa, a tenir cura d'una

malalta, també sé cosir», etc., etc. Res de nou! Per descomptat, tot això ho anava afegint a l'anunci de mica en mica i, finalment, quan començava a desesperar-se, fins i tot hi va posar «sense cobrar, a canvi de menjar». No, no va trobar feina! Llavors vaig decidir posar-la a prova per darrera vegada. Agafo el número del dia de *La Veu* i li ensenyo un anunci: «Noia jove, òrfena, busca feina com a institutriu de nens petits, preferentment a casa d'un vidu d'una certa edat. Pot ajudar a fer les feines de casa».

—Ho veu, aquesta ha publicat l'anunci aquest matí i segur que al vespre ja haurà trobat feina. Vet aquí com cal anunciar-se!

Es va tornar a enrojolar, els ulls se li van encendre de nou, va girar cua i se'n va anar a l'instant. Això em va agradar molt. De fet, en aquell moment ja estava segur de tot i no tenia por: ningú no li acceptaria aquells broquets. Però és que els broquets també se li havien acabat. L'endemà passat, doncs, es presenta tota pàl·lida i commoguda. Vaig pensar que li havia passat alguna cosa a casa, i certament era així. De seguida explicaré el que li havia passat, però ara voldria recordar com em vaig fer veure en aquell moment i com, als seus ulls, vaig créixer. Tot d'una vaig tenir aquesta intenció. El fet

és que em va portar una icona (estava decidida a empenyorar-la)… Ai, escolteu, escolteu! És que la cosa comença ara, que no paro d'embolicar-me… El fet és que ara vull recordar-ho tot, cada minúcia, cada detallet. El que vull és centrar les idees en el que toca i no puc, amb tots aquests detallets, aquests detallets…

Era una icona de la Mare de Déu. Una Mare de Déu amb el Nen, una icona de casa, familiar, antiga, amb un marc de plata daurada, que devia valdre, no ho sé, cap a sis rubles. M'adono que per a ella té valor, la vol empenyorar tota sencera, sense treure'n el marc. Li dic: potser val més que desmunti el marc i s'emporti la imatge; perquè és que la imatge tampoc no…

—Que ho tenen prohibit?

—No, no és que estigui prohibit, però vaja, potser, vostè mateixa…

—Va bé, desmunti'l.

—Sap què, no el desmuntaré —vaig dir, després de rumiar una mica—, el posaré allà al prestatge, amb les altres icones, sota la llàntia (sempre encenia una llàntia quan obria el negoci), i vostè agafi aquests deu rubles.

—No me'n calen pas deu, doni-me'n cinc, que la recuperaré aviat.

—No en vol deu? La icona bé que els val —vaig afegir en veure que els ullets li tornaven a brillar.

Va callar. Li vaig donar cinc rubles.

—No menystingui a ningú, jo mateix vaig passar penes com aquestes, i de pitjors encara, i si ara em veu en aquest negoci… és després de tot el que vaig patir…

—Es venja de la societat, oi? —em va interrompre amb un somriure força mordaç que, malgrat tot, tenia molta innocència (vull dir en general, perquè aleshores ella no em distingia de cap manera dels altres, de manera que ho havia dit gairebé sense cap malícia).

«Ahà! —vaig pensar—. Ja veig com ets, et surt el caràcter, ets de la nova tendència.»

—Miri —vaig afegir al mateix moment, amb un aire mig jocós, mig misteriós—, «jo soc una part d'aquell tot que vol fer el mal però engendra el bé…».[2]

Em va llambregar de pressa i amb una gran curiositat que, val a dir, tenia molt d'infantil:

---

2. Citació inexacta dels versos 1335-1336 del *Faust* (1808) de Goethe (1749-1832): «[Ich bin] ein Teil von jener Kraft, / Die stets das Böse will und stets das Gute schafft» («Sóc part d'aquella força / que, tot volent el mal, del bé no es pot estòrcer», traducció de Josep Lleonart, Barcelona: Proa, 1982, p. 59).

—Un moment… Què és aquesta idea? D'on surt, això? Ho he sentit en alguna banda…

—No s'hi trenqui el cap, amb aquestes paraules Mefistòfil es presenta a Faust. Ha llegit *Faust*?

—No… no atentament.

—O sigui que no l'ha llegit. L'ha de llegir. Però ja li torno a veure un gest burleta als llavis. Ara, si us plau, no es pensi que tinc tan mal gust que, per guarnir una mica el meu paper de prestador, me li he volgut presentar com un Mefistòfil. Un prestador sempre és un prestador. Bé que ho sabem.

—És una mica estrany, vostè… No volia dir-li de cap manera una cosa així…

Hauria volgut dir: «No esperava que fos un home instruït», però no ho va dir; ara, jo sabia que ella ho havia pensat. Li havia caigut en gràcia.

—Miri —vaig fer notar—, en qualsevol àmbit es pot fer el bé. No parlo pas per mi, que no faig més que el mal, però…

—És clar que a tot arreu es pot fer el bé —va dir ella, llançant-me una mirada ràpida i penetrant—. A tot arreu, i tant —va afegir tot de sobte.

Oh, com me'n recordo, de tots aquests instants, com me'n recordo! I encara vull afegir que quan aquest jovent, aquest jovent encisador, volen dir alguna cosa intel·ligent i profunda, tot d'una fan una

cara massa sincera i innocent, com dient «Mira, ara et dic una cosa intel·ligent i profunda», i no ho fan pas per vanitat, com ho fem tots, sinó que veus que ho fan perquè donen un valor molt gran a tot plegat, i hi creuen, i ho respecten, i es pensen que vosaltres també ho respecteu igual que ells. Oh, la sinceritat! Vet aquí amb què vencen. I en ella resultava d'allò més encisadora!

Me'n recordo, no he oblidat res! Quan se'n va anar, m'hi vaig decidir tot d'una. Aquell mateix dia vaig sortir a fer les últimes investigacions i vaig saber tot el que em faltava saber, els secrets de la vida present. Els del passat ja els coneixia tots per la Lukéria, que aleshores servia a casa seva i a qui jo havia subornat uns dies abans. Els secrets de la seva vida eren tan esgarrifosos, que no entenc que encara pogués riure, com havia fet tot just feia un moment, ni tenir curiositat per les paraules de Mefistòfil, estant com estava en una situació tan horrorosa. El jovent, ves! Llavors vaig pensar això d'ella amb orgull i alegria, perquè hi havia magnanimitat en el fet de dir que, per més que em trobi al límit de la perdició, les paraules de Goethe resplendeixen. La joventut, encara que només sigui una mica i cap a on no toca, sempre és magnànima. És clar que això ho dic per ella, per ella i prou. El més important és

que ja llavors la veia com si fos *meva* i no dubtava del meu poder. Ja sabeu que això és una idea d'allò més voluptuosa, quan no se'n té cap dubte.

Però què em passa? Si continuo així, quan centraré les idees en el que toca? De pressa, de pressa, que la qüestió no és pas aquesta, ai, Déu meu!

II
Proposta de matrimoni

Els «secrets» que havia sabut de la seva vida, els explicaré en una paraula: el pare i la mare ja feia temps que eren morts, tres anys abans d'allò, i ella s'havia quedat amb unes ties seves desastrades. I dir-ne desastrades encara fa curt. Una de les ties era una vídua amb molta família, amb sis fills, sis caganius; l'altra era una conca vella i dolenta. Totes dues eren dolentes. El pare de la noia havia estat funcionari, però feia d'escrivent i no tenia noblesa hereditària.[3] En resum: que tot em venia de cara. Jo era com si

3. És a dir, que formava part dels rangs mitjans de la taula de rangs, establerta el 1722 per Pere I el Gran (1672-1725), que organitzava jeràrquicament els funcionaris civils, militars, cortesans i eclesiàstics en catorze classes. Els rangs mitjans podien obtenir títols de *noblesa personal*, que no eren hereditaris.